

STADYUMLARIN KENTTEKİ SOSYAL YAPILANMASININ TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ece Bülbül^{1*}, Ruşen Yamaçlı²

¹Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, ESKİŞEHİR

²Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ESKİŞEHİR

Öz

Küresel iklim değişikliğine olumsuz anlamda etki eden sektörlerden biri inşaatır. Enerji, su, ham madde gibi kaynakların büyük miktardaki kullanımı inşaat sırasında olmaktadır. Sera gazlarının %38'ine inşaat sektörü neden olmaktadır. On beş günde bir oynanan futbol maçı ve Avrupa Futbol Şampiyonası, FIFA Dünya Kupası, Olimpiyatlar gibi kısa süreli spor organizasyonları için inşa edilen stadyumların inşaatı sırasında harcanan enerji ve kaynakların yanı sıra maliyetler de yüksek olmaktadır. Buna karşılık stadyumların yıl içerisindeki kullanımı kaynak tüketimi ile doğru orantıda olmamaktadır. Bu çalışmada yurt dışındaki stadyumlardan futbol dışında da kullanılacak şekilde tasarlanan örnekler üzerinden ülkemizdeki mevcut durum değerlendirilmiştir. Bu amaçla nüfusu en fazla olan illerin kent merkezlerinden İstanbul'dan Vodafone Park, Ankara'dan Ankara Stadyumu, İzmir'den Gürsel Aksel Stadyumu seçilmiş olup stadyumların kullanım olanakları ve kentlinin stadyumla etkileşimi incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda; ülkemizdeki stadyumların kentli ile yeterli oranda etkileşim halinde olmadığı ortaya konulmuş olup, bu etkileşimi arttırmak amacıyla teknolojiye de yararlanılarak farklı etkinliklerin düzenlenmesine elverişli çok amaçlı kullanımı olan stadyumların tasarlanması ve gerekli fonksiyonların düzenlenmesi için ilke ve çözüm önerileri ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel iklim değişikliği, stadyum, çok amaçlı kullanım

THE EVALUATION OF THE SOCIAL STRUCTURE OF STADIUMS IN THE CITY IN TERMS OF TÜRKİYE

Extended Abstract

One of the sectors that negatively affect global climate change is construction. A large amount of resources such as energy, water, raw materials are used during construction. The construction industry causes 38% of greenhouse gases. In addition to the energy and resources spent during the construction of stadiums built for football matches played every fortnight and for short-term sports organizations such as the European Football Championship, FIFA World Cup and Olympics, costs are also high. On the other hand, the use of stadiums during the year is not directly proportional to the resource consumption. Due to the UEFA and FIFA criteria that it must meet, stadiums turn into gigantic structures with their field dimensions and usage areas. The construction and operation of structures of such a large scale cannot be economically, environmentally and socially sustainable; at the same time, the absence of use outside of football matches or sports organizations makes the stadiums idle. In order for these idle stadiums to get rid of the "white elephant" status, functions other than football should be added to the stadiums while they are still in the design stage and the stadiums should be made to live with the citizens for most of 365 days. In this study, the current situation in our country has been evaluated through examples from stadiums abroad that are designed to be used outside of football. For this purpose, Vodafone Park in Istanbul, Ankara Stadium in Ankara, Gürsel Aksel Stadium in Izmir, which are among the city centers of the cities with the highest population, were selected and the usage possibilities of the stadiums and the interaction of the citizens with the stadium were examined. As a result of this review; it has been revealed that the stadiums in our country do not interact with the citizens at a sufficient level, and in order to increase this interaction, principles and solutions are presented for the design of multi-purpose stadiums suitable for the organization of different activities and the arrangement of the necessary functions by making use of technology.

Key Words: Global climate change, stadium, multipurpose use

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Ece BÜLBÜL; Eskişehir Technical University, Graduate
Education Institute, Department of Architecture, Eskişehir, Türkiye.

Geliş (Received) : 18.05.2023

Kabul (Accepted) : 19.06.2023

Basım (Published) : 31.07.2023

1. Giriş

İnşaat; enerji, çevre, iklim değişikliği ile ilişkilidir. İnşaat sektörü, dünya çapındaki tüketimin yaklaşık %30-40'ını oluşturan başlıca enerji tüketicisidir. İnşaat ve yıkım için gerekli olan enerji de dikkate alındığında inşaat sektörünün küresel talebinin, toplam enerji kullanımının yaklaşık %50'sinin olduğu tahmin edilmektedir. İnşaat sektörü, dünya çapındaki hammadde kaynaklarının büyük bir kısmının kullanımından sorumludur. Yapı bileşenlerinin ve ürünlerinin üretimi, yılda neredeyse üç milyar ton hammadde gerektirir ve bu, küresel yıllık malzeme kullanımının %40-50'sine eşittir. Buna paralel olarak, inşaat; küresel içme suyunun %12'sini ve küresel kereste ürünlerinin neredeyse %70'ini tüketmekten sorumludur. Buna ek olarak, hava kirleticilerinin neredeyse %20-25'inden, halokarbonun yaklaşık %70'inden ve siyah karbon emisyonlarının neredeyse %25-33'ünden, içme suyu kirliliğinin %40'ından ve son olarak da çöp sahası atıklarının %50'sinden sorumludur. İnşaat sektörü sera gazlarının neredeyse %38'ini salımlamaktadır (Santamouris, 2016). İnşaatta kullanılacak olan enerji ve kaynaklar elde edilirken çevreye vermiş olduğu zarar göz önünde bulundurulduğunda özellikle kısa süreli kullanım amacıyla inşa edilen yapılara başka fonksiyonlar eklenerek çok amaçlı hale getirilmesi ve kullanım süresinin artırılması önem arz etmektedir.

Stadyumlar, bugüne gelindiğinde yalnızca spor organizasyonlarının gerçekleştirildiği yapılar olarak görülüp, gösteri sistemleri olarak kabul görmeye başlamıştır; fakat stadyum, her dönem spordan daha farklı anlamları da barındırmaktadır (Bulgurcuoğlu vd., 2018). Özellikle futbol maçları için inşa edilen stadyumlarda ortalama iki haftada bir maç oynanmaktadır (URL-1, 2019). Stadyumlar, kamuya açık diğer yapılar gibi halkın istediği zaman kullanacağı yapılar değildir. Bunun nedeni, yalnızca organizasyonlara katılım için alınan biletlerle stadyumlara girişin sağlanmasıdır (URL-2, 2015). Yılın 8-9 ayında yalnızca on beş günde bir kullanılmak için inşa edilen futbol stadyumları, ekonomik olmadığı gibi kamusal yapı ve alan kullanımı olarak da avantajlı olmamaktadır (Aksu, 2010). Futbol maçı haricindeki zamanlarda boş kalan stadyumların, yılın her günü yaşayacak şekilde tasarlanması stadyumların inşası, işletilmesi ve bakımı için harcanan enerjiyi ve ekonomiyi daha verimli kılacaktır. Ayrıca stadyumlar yalnızca futbol maçları için kullanılan sembolik bir yapı olmaktan çıkarak kentlilerin sosyal yaşam alanları haline dönüşmeye başlayacaktır.

Literatür araştırmaları sonucunda, ana inşaat nedeni futbol olan stadyumların ve spor organizasyonu için inşa edilen stadyumların çok amaçlı kullanılarak kentli ile etkileşimini arttırdığına dair yayınlar olduğu tespit edilmiştir (Aksu, 2010; Köseoğlu & Arslan, 2015; Yalçınkaya & Sofuoğlu, 2022; Coleman, 2010; Kramer, 2008; Macek, 2022; Mendez, 2010; Fischer, 2013; Mohamed & Abu Elfadle, 2013; Kurumak, 2019; Kara & Gür, 2021; Atalı & Sertbaş, 2014; Timmers, 2013). Bu çalışmada ülkemizde nüfusun en fazla olduğu 3 kentimizdeki kentlilerin yoğun olarak bulunacağı kent merkezlerinden stadyumlar seçilmiştir. İstanbul'dan Vodafone Park, Ankara'dan Ankara Stadyumu, İzmir'den Gürsel Aksel Stadyumu seçilmiş olup bu stadyumların futbol maçları haricinde kullanım olanakları değerlendirilerek ülkemiz adına stadyumlarımızın etkinliğini artırmak adına önerilerde bulunulması hedeflenmiştir.

2. Çok Amaçlı Olarak Kullanılan Stadyumların Kullanım Şekilleri

Kentlerde futbol maçlarının yapılması için inşa edilen stadyumların maçtan maça kullanılması; Avrupa Futbol Şampiyonası, FIFA Dünya Kupası ve Olimpiyatlar gibi spor organizasyonları için kullanılacak olan stadyumların organizasyon sürecinde ve sonrasında kullanımının kısıtlı olması bu yapıların atıl olarak kalmasına neden olmaktadır. İlk yatırım maliyeti çok yüksek olup daha sonrasında kullanım imkânı olmayan stadyumlar ekonomik, çevresel ve sosyal olarak bulunduğu kente ciddi anlamda etkide bulunarak "Beyaz Fil" durumu yaratmaktadır. Bu nedenle belirli amaç için inşa edilen stadyumların henüz tasarım aşamasındayken çok amaçlı kullanılacak şekilde tasarlanması, kullanım alternatiflerini artırarak kentlinin stadyum ile etkileşimini sağlayacaktır. Stadyumlarda futbol maçları haricinde çok amaçlı kullanımı sağlayacak konserler, gösteriler, kutlamalar, toplantılar, fuarlar, sergiler, çeşitli spor etkinlikleri, konferanslar, sanatsal faaliyetler, spor müsabakaları, dini ve kültürel organizasyonlar gibi faaliyetlere geçmişten günümüze kadarki süreçte rastlamak mümkündür. Bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği stadyumlar bu bölümde örnekler üzerinden ele alınmıştır.

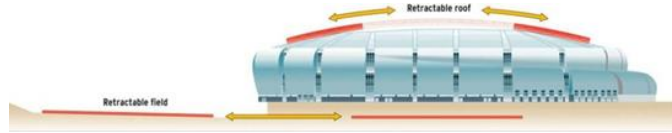
2.1. Phoenix Üniversitesi Stadyumu

2003 yılında Peter Esminan tarafından Arizona'da tasarlanmış olup, 2006'da tamamlanmıştır. Yalnızca Super Bowl - yıllık NFL şampiyonası - dâhil olmak üzere Amerikan futbolu etkinlikleri gibi etkinliklere ev sahipliği yapmak için tasarlanmamış, aynı zamanda bir büyük konferans ve özel etkinlikler mekânıdır. Bunun nedeni, bir açılır kapanır tavan (Şekil-1, Şekil-2) ve bir açılır kapanır alan (Şekil-2) sunmasıdır. Bu 365 günlük tasarım

kriteri, yıl boyunca futbol dışı etkinliklere ev sahipliği yaparak gelir fırsatlarını iyileştirmek ve etkinlik planlama esnekliğini optimize etmek için getirilmiştir. Ayrıca, 63.000 daimi koltuk, özel etkinlikler için 73.000'e genişletilebilmektedir. Geri çekilebilir çatı, tüm oyun alanını ortaya çıkarmak için geri çekilen iki adet yarı saydam kumaş kaplı uzay çerçeve panelinden yapılmıştır, yaklaşık 78,3 m'ye 43,3 m'dir. 8 adet elektrik kablo tamburu 7.5 beygir gücünde emniyet frenleri ile beslenen motor kullanılarak geri çekilmektedir. 25 ft./dak hızla 11 dakikada geri çekilmektedir. Stadyumun doğal çim sahası, bir saat içinde stadyumun dışına çıkmakta, büyüme ve bakım için yılın büyük bir bölümünde burada kalmaktadır. İçerideki kalıcı beton zemin, ticari gösteriler ve konserler için maksimum esneklik sağlamak amacıyla yerleşik bir servis ızgarasına sahiptir (Mohamed & Abu Elfadle, 2013).

Şekil 1. Phoenix Üniversitesi Stadyumu'nun açılır-kapanır çatısı (Mohamed & Abu Elfadle, 2013).

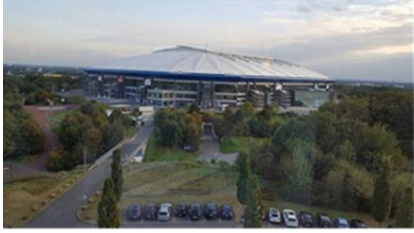

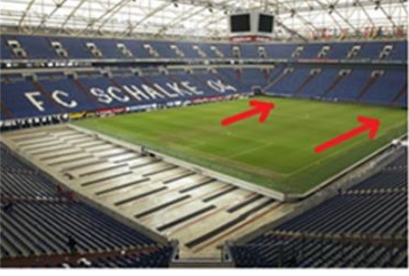

Şekil 2. Phoenix Üniversitesi Stadyumu'nun hareketli çatı ve döşemesi (Mohamed & Abu Elfadle, 2013).

2.2. Veltins Arena

Avrupa'nın en çağdaş stadyumlarından biridir. Stadyumun üstü; 560 ton ağırlığındaki, yarı saydam, teflon kaplı, fiberglas kinetik sistemli çatı sayesinde hava durumuna göre 30 dakikada açılıp kapatılabilmektedir. Çatının hareketli olması stadyumda futbol dışında da etkinlikler yapılmasını sağlamaktadır (URL-3, 2023). Veltins Arena, 2024 Avrupa Futbol Şampiyonası'nın oynanacağı stadyumlardan biridir. Tablo-1'de Veltins Arena'nın mekân kullanım şekilleri gösterilmiştir.

Tablo 1. Veltins Arena'nın mekân kullanım şekilleri.

YAPI	Adı	Veltins Arena	 Veltins Arena görünüşü (URL-4, 2016).
	Yapım Yeri	Gelsenkirchen, Almanya	
	Açılış Yılı	2001 (URL-3, 2023)	
	Mimarı	Hentrich, Petschnigg (URL-3, 2023)	
	Müteahhit	-	
	Kapasite	53.951 (tümü koltuklu) 61.482 (terasla)(URL-3, 2023)	
KULLANIMLAR	Futbol Maçı	Schalke 04'ün Bundesliga maçlarını yaptığı stadyumdur (URL-3, 2023).	 Veltins Arena'da futbol (URL-5, 2019).

<p>Konser</p>	<p>4 saatte kızak sistemiyle stadyum dışına çıkarılan saha zemini, güneş ışığı ve rüzgârı daha kolay almakta ve çim zeminin, futbol dışındaki etkinliklerde hasar alması önlenmektedir (URL-3, 2023).</p> <p>Futbol dışındaki etkinliklerin meydana gelmesi amacıyla kayar zemin, sabit zeminin 1,5 metre üstünde bulunmaktadır (URL-6, 2023).</p>	 <p>Hareketli saha zemini (URL-7, 2013).</p> <p>Veltins Arena'da konser (URL-8, 2022).</p>
<p>Konferans</p>	<p>15 ya da 1.500 kişi için olsun, Veltins Arena'da tüm konferanslar için alanlar bulunmaktadır (URL-9, 2023).</p>	 <p>Veltins Arena'da konferans (URL-9, 2023).</p>
<p>Biatlon</p>	<p>Biatlon etkinliği 20 senedir Veltins Arena'da devam etmektedir (URL-10, 2023).</p>	 <p>Veltins Arena'da biatlon (URL-11,2019).</p> <p>Veltins Arena'da biatlon (URL-12, 2019).</p>

	Noel Partisi	Veltins Arena’da Noel Partisi kutlamaları için gerekli organizasyonlar yapılmaktadır (URL-13, 2023).	 <p>Veltins Arena’da Noel (URL-13, 2023).</p>
	Ticaret Fuarı	11.000 m ² ’nin üzerindeki bir alanda farklı fuar çeşitleri düzenlenmektedir (URL-14, 2023).	 <p>Veltins Arena’da fuar (URL-14, 2023).</p>
	Diğer Kullanımlar	Amerikan futbolu, hentbol, binicilik gösterileri, buz hokeyi ve salon atletizm yarışmaları, opera, festival, iş toplantıları (URL-6, 2023) Doğum günü, vaftiz partisi, düğün, mezuniyet partisi (URL-15, 2023)	

2.3. Stadyum 974

Katar’da düzenlenen FIFA 2022 Dünya Kupası için Fenwick Iribarren Architects tarafından tasarlanan Stadyum 974, birçoğu inşaat malzemelerini taşıyan renkli nakliye konteynerleri ve modüler çelikten meydana gelmektedir (Şekil-3). Stadyumun dış cephesini oluşturan çelik konteynerlerin bir kısmında merdiven, imtiyaz standları ve banyo bulunmaktadır (URL-16, 2021).

Şekil 3. Konteynerden inşa edilen Stadyum 974 (URL-16, 2021).

Stadyum 974’te Katar’ın denizcilik ve ticaret mirasından esinlenilmiş olup, Dünya Kupası’ndaki ilk sökülebilir yapı olma özelliğini taşımaktadır. İngiliz-İspanyol ortaklığıyla inşaatı gerçekleştirilen iki katlı stadyumun ismindeki 974 sayısı, Katar’ın uluslararası arama kodu ve inşaatındaki konteynerlerin sayısından ileri gelmektedir (URL-17, 2022).

Türkiye ve Suriye’deki deprem sahalarında kullanılmak amacıyla, 2022 Dünya Kupası’nda stadyum yapımında ve taraftar konaklamasında kullanılan ve sayıları 10 bini bulan konteynerlerin 350 adetlik ilk bölümü Katar tarafından 12 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’ye gönderilmiştir. Bu konteynerlerin barınma ve tuvalet ihtiyacını sağlaması planlanmıştır (URL-18, 2023).

2.4. Münih Olimpiyat Stadı

Frei Otto ve Gunther Behnisch tarafından yapılan Münih Olimpiyat Stadı (Şekil-4) tasarımında, stadyumun programları ve yapısı çevredeki Olimpiyat Parkı’na yayılarak ziyaretçiler için birleşik, açık bir deneyim yaratmaktadır. Büyük bir stadyum inşa etmek ve onu diğer etkinliklerden ve mekânlardan izole etmek yerine parkın içinde, stadyumun bir tarafı tamamen açık bırakılarak seyircilerin serbestçe gelip gitmesi sağlanmıştır. Ayrıca, stadyum programı ana yapının etrafına dağılmış ve hem stadyumun kalabalığına hem de parktaki diğer insanlara hizmet vermesine olanak sağlanmıştır (Fischer, 2013).

Şekil 4. Münih Olimpiyat Stadı (Fischer, 2013).

3. Materyal ve Metot

İstanbul, Ankara, İzmir’de 2000 yılından sonra inşa edilen, insanların yoğun olarak yaşadıkları kent merkezinden 1’er örnek üzerinden bu stadyumların kent ve kentli ile etkileşimi incelenmiştir. İstanbul’dan Vodafone Park (açılış:2016), Ankara’dan Ankara Stadyumu (planlanan açılış: 2024) ve İzmir’den Gürsel Aksel Stadyumu (açılış: 2020) seçilmiştir. Seçilen bu stadyumların kent ve kentli ile etkileşimi içlerindeki fonksiyonları açısından ele alınmıştır.

4. Bulgular

4.1. Vodafone Park

Beşiktaş JK’nın yeni stadı Vodafone Park’ın, yalnızca maç günlerinde değil, yılın her gününde kullanılması planlanmıştır (URL-19, 2023). Tablo-2’de Vodafone Park’ın mekân kullanım şekilleri gösterilmiştir.

Tablo 2. Vodafone Park’ın mekân kullanım şekilleri.

YAPI	Adı	Vodafone Park	 Vodafone Park görünüş (URL-21, 2023).
	Yapım Yeri	İstanbul, Türkiye	
	Açılış Yılı	2016 (URL-19, 2023)	
	Mimarı	Bünyamin Derman, Metin Demir (URL-20, 2023)	
	Müteahhit	Beşiktaş İnşaat A.Ş. (URL-20, 2023)	
	Kapasite	42.590 (URL-20, 2023)	
KULLANIMLAR	Konser	Shakira, 11 Temmuz 2018 (50.000 kişi); Edis, 24 Aralık 2020 (YouTube üzerinden online); Mor ve Ötesi, 28 Mayıs 2022 (30.000+ kişi) tarihinde konser vermiştir (URL-20, 2023).	 Vodafone Park’ta konser (URL-22, 2018).
	Defile	Stadyumun otoparkında İstanbul Moda Akademisi öğrencileri defile gerçekleştirmiştir (URL-23, 2019).	 Vodafone Park’ta defile (URL-23, 2019).

Etkinlik, toplantı ve davet	Uluslararası etkinlikler, basın toplantıları, sayıları 150'yi bulan, sahaya bakan localarda toplantılar gerçekleştirilmekte olup; boğaza bakan teras ve denize bakan kapalı mekânda da toplantı ve davetler düzenlenmektedir (URL-24, 2023).	 <p>Vodafone Park'ta davet (URL-24, 2023).</p>
Restoran	Whitepepper, Vodafone Park'ta yer alan; barlar, farklı mutfaklar ve grup toplantıları için özel alana sahip, gündüz ve gece hizmet vermek üzere tasarlanmış lüks bir restorandır (URL-25, 2019).	 <p>Vodafone Park'ta restoran (URL-25, 2019).</p>
Müze	İki katlı, 1650 m ² 'lik Beşiktaş JK Müzesi'ne stadyumun 19 Mayıs Kapısı'ndan erişim sağlanmakta olup, Türkiye'nin en büyük spor müzesidir (URL-26, 2020).	 <p>Beşiktaş JK Müzesi (URL-26, 2020).</p>
Düğün	Vodafone Park'ın merkezi konumu, düğün organizasyonları için iyi bir seçenektir (URL-24, 2023).	 <p>Vodafone Park'ta düğün (URL-27, 2023).</p>
Vodafone Mobil Merkezi	Vodafone Park'ın isim sponsoru olan Vodafone'un stadyum içinde Mobil Merkezi bulunmaktadır.	 <p>Vodafone Mobil Merkezi (URL-28, 2023).</p>
Fuar	14 Ekim 2019 tarihinde Türkiye Mühendislik Kariyer Fuarı gerçekleştirilmiştir (URL-29, 2019).	 <p>Vodafone Park'ta fuar (URL-29, 2019).</p>

	Beşiktaş Mağazası	Beşiktaş takımına ait ürünlerin satıldığı mağaza Vodafone Park içerisinde hizmet vermektedir.	
			Beşiktaş Mağazası (URL-30, 2021).

4.2. Ankara Stadyumu

Tablo-3'te Ankara Stadyumu'nun planlanan mekân kullanım şekilleri gösterilmiştir.

Tablo 3. Ankara Stadyumu'nun planlanan mekân kullanım şekilleri.

YAPI	Adı	Ankara Stadyumu	
	Yapım Yeri	Ankara, Türkiye	
	Açılış Yılı	2024 (planlanan) (URL-31, 2023)	
	Mimarı	Bahadır Kul (URL-32, 2018)	
	Müteahhit	Yıldızlar ve ASL İnşaat ortaklığı (URL-33, 2022)	
	Kapasite	55.000 (URL-32, 2018)	
KULLANIMLAR	Mağazalar (URL-32, 2018)	Dans salonu (URL-32, 2018)	
	Muay thai salonu (URL-32, 2018)	Karate salonu (URL-32, 2018)	
	Okçuluk salonu (URL-32, 2018)	Tekvando salonu (URL-32, 2018)	
	Eskrim salonu (URL-32, 2018)	Kick boks salonu (URL-32, 2018)	
	Masa tenisi salonu (URL-32, 2018)	Boks salonu (URL-32, 2018)	
	Atıcılık salonu (URL-32, 2018)	Müze (URL-32, 2018)	
	Judo salonu (URL-32, 2018)	Güreş salonu (URL-32, 2018)	

4.3. Gürsel Aksel Stadyumu

Tablo-4'te Gürsel Aksel Stadyumu'nun mekân kullanım şekilleri gösterilmiştir.

Tablo 4. Gürsel Aksel Stadyumu'nun mekân kullanım şekilleri.

YAPI	Adı	Gürsel Aksel Stadyumu	
	Yapım Yeri	İzmir, Türkiye	
	Açılış Yılı	2020 (URL-34, 2021)	
	Mimarı	Bünyamin Derman (URL-34, 2021)	
	Müteahhit	Rönesans Holding (URL- 35, 2023)	
	Kapasite	20.040(oturarak), 25.000(ayakta) (URL-35, 2023)	
			Gürsel Aksel Stadyumu görünüş (URL-36, 2023).

KULLANIMLAR		
	Ofis (URL-34, 2021).	Çatıda yürüyüş parkuru (URL- 37, 2021).
	Çocuk eğlence merkezleri (URL-34, 2021)	Yeme- içme alanları (URL-34, 2021)
	Spor müzesi (URL-34, 2021)	Sergi alanları (URL-34, 2021)

Gürsel Aksel Stadyumu (Konak/İzmir), Göztepe Kulübü'nün eski stadyum alanına inşa edilmiş olup, UEFA ve Türkiye Futbol Federasyonu kriterlerine uygun olarak, günümüzün ve kentin ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde, konutların yoğun olarak bulunduğu bir konumda, çok amaçlı inşa edilmiştir. Stadyumun, on beş günde bir kullanılan bir stadyum olmaktan çıkarılıp, günün her saatinde kentliyle iletişim halinde olması hedeflenmiştir. Futbol sahası, bilindik stadyum sahalarının aksine zeminden 670 cm üstte tasarlanmıştır; böylece zemin kata kentli ile etkileşimi artıracak işlevler yerleştirilmiştir. Ana caddeden stadyuma doğru olan cephede, stadyumun ön kısmında ofis işlevli tasarlanan yapının zemin ile iletişimi kesilerek stadyumun zemin katı ve meydan arasındaki bağ koparılmamış, açık alandan maksimum derece faydalanılması amaçlanmıştır (URL-34, 2021).

5. Tartışma

Tablo-5'te Vodafone Park, Ankara Stadyumu ve Gürsel Aksel Stadyumu'nun stadyum kullanım biçimleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 5. İncelenen stadyumların mekân kullanım şekillerinin karşılaştırılması.

Stadyumlar	Vodafone Park	Ankara Stadyumu	Gürsel Aksel Stadyumu
Yapım Yeri	İstanbul	Ankara	İzmir
Kentteki Konumu	Kent merkezi	Kent merkezi	Kent merkezi
Açılış Yılı	2016	2024 (planlanan)	2020
Kullanım Şekilleri	Futbol maçı, konser, defile, etkinlik, toplantı, davet, restoran, müze, düğün, mağaza, fuar	Futbol maçı, mağaza, müze, çeşitli spor branşlarında salonlar, dans salonu	Futbol maçı, ofis, yürüyüş parkuru, çocuk eğlence merkezleri, yeme-içme alanları, müze, sergi alanları

Her üç stadyum da Türkiye'deki büyük şehir statüsündeki illerde ve insanların yoğun olarak bulunduğu kent merkezinde yer almaktadır. Bu stadyumların inşa edilmesindeki temel neden futbol maçı olup, futbol maçlarının oynanma zaman aralıkları dikkate alındığında başka fonksiyonlar da tasarıma eklenmiştir. Ankara Stadyumu henüz inşa aşamasında olduğundan tasarımındaki fonksiyonların kullanımı ile ilgili veriler olamasa da, özellikle Vodafone Park'taki belirtilen kullanım şekillerinin aktif olarak uygulandığına dair bilgilere ulaşılabilmektedir. Gürsel Aksel Stadyumu'nun sahasının zemin seviyesinden daha üst kotta tasarlanıp, zemin kotunun meydanla ilişki kuracak mekânlara ayrılması sayesinde stadyumla kentlinin etkileşimi artmaktadır. İncelenen bu üç stadyumdaki çok amaçlı tasarlanma düşüncesi, tasarıma eklenen farklı fonksiyonların aktif kullanımı sağlandığı takdirde gelecek yıllarda etkisini daha fazla hissedeceğimiz küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkisini azaltma anlamında olumlu katkıda bulunabilecektir.

Küresel iklim değişikliği son yıllarda etkisini daha fazla hissettirmektedir. İklim değişikliğine ciddi anlamda olumsuz etkide bulunan sektörlerden biri inşaatlardır. İnşaatlar için harcanan enerji, malzeme gibi kaynakların üretilmesi ve kullanılması sırasında çevreye zararları olmaktadır. Durum böyle olunca her bir yapının inşa edilmeden önce çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik anlamında doğru tasarım kriterleriyle projelendirilmiş olması gerekir. Bu noktada özellikle on beş günde bir kullanımı olan, futbol amaçlı inşa edilen stadyumların daha çok kullanım sağlayabilmesi amacıyla farklı fonksiyonlar tasarıma eklenmelidir.

Bazı stadyumlar konserler, doğa sporları ve sergiler gibi etkinliklere ev sahipliği yaparken, bu büyük binalar genellikle yılın önemli bir bölümünde boş durmaktadır. Bu süre zarfında halkın mekânı kullanması yasaktır. Profesyonel ve kolej stadyumlarının çoğu, bir siteye ve alana hâkim olan ve çevredeki topluluktan ayrı duran devasa binalardır, bu da stadyum ile halk arasında bir kopukluk yaratmaktadır. Bu duruma örnek San Diego, CA'daki Qualcomm Stadyumu'dur. Bu stadyum şehir merkezinin dışında yer almakta ve yüzlerce dönümlük otoparklarla çevrilidir. Bu iki özellik, halktan izole edilmiş tesisler oluşturmakta ve olay olmayan dönemlerde topluma hiçbir fayda sağlamamaktadır (Fischer, 2013). Stadyumların fonksiyonel olmasının yanı sıra erişilebilir olması da önemli hususlardandır. Özellikle kent merkezinin dışında inşa edilen stadyumun kentli ile etkileşim kurabilmesi için altyapı ve ulaşımın düşünülp tasarlanmış olması gerekmektedir.

İnsanları stadyumlara çeken olaylar yıl boyunca sadece birkaç kez meydana gelmekte ve geri kalan zamanlarda halkın erişemeyeceği devasa, cansız bir bina bırakmaktadır. Bununla birlikte, stadyum ve çevresindeki alan, alternatif, kamusal ve özel kullanımlara izin verecek şekilde yeniden tasarlanabilirse, insanlar tesisi etkinliklerin olmadığı günlerde kullanılabilir, bu da topluluk için dinamik, heyecan verici ve faydalı bir ortam yaratır. Konferanslar, iş toplantıları, düğünler, resepsiyonlar, bağış toplama etkinlikleri ve partiler gibi çeşitli etkinlikler bu alanlarda başarılı bir şekilde gerçekleştirilecek programlardır. Üstelik, stadyumun inşasından önce doğru bir şekilde planlanıp tasarlanırsa, lüks sünitler ve basın alanları, daha büyük etkinlikler için kullanılmadığında otel odaları veya ofisler gibi alternatif programlara dönüştürülebilir. Office dA tarafından tasarlanan profesyonel bir kadın futbol stadyumu ve oteli önerisi olan Thunder Stadium, bu açık ve karma kullanım fikirlerini göstermektedir. Stadyumun basın tribünü ve sünitleri, hem etkinlik hem de etkinlik olmayan günlerde kullanılabilir şekilde bir otelle entegre edilerek stadyumun kullanımı artırılmıştır (Fischer, 2013). Genel olarak futbol amaçlı inşa edilen stadyumlar maçtan maça kullanım imkânı bulmakta ve diğer zamanlarda atıl bırakılmaktadır. Özellikle yapılar olan stadyumların inşaatında harcanan kaynakların ve maliyetin hakkını verebilmek adına henüz daha tasarım aşamasındayken stadyumları kentlinin zaman geçireceği rekreasyon alanları olacak şekilde tasarlamak stadyumların yılın her günü yaşayan bir yapıya dönüşmesini sağlayacaktır.

Stadyumlar özellikle spor etkinliklerine ev sahipliği yapmak için tasarlanmıştır. Bu stadyumlar yılda 20 defaya kadar spor etkinlikleri için işgal edilmektedir. Yıl boyunca sadece az sayıda etkinliğe ev sahipliği yapmak için mega yapı binaları inşa etmek yerine, stadyumun fonlarını artırmak için bu yapılar çok amaçlı tasarlanarak diğer etkinliklere ev sahipliği yapılabilir. Mimarideki dönüştürülebilir sistemler, bunu yapma yeteneği verebilir. Bu sistemler, stadyumun işlevinin kongre veya konser salonuna dönüşmesini sağlayabilir (Mohamed & Abu Elfadle, 2013). Stadyumlarda; futbol maçları haricinde başka etkinliklerin yapılması amacıyla çatının açılıp kapanmasını ve saha zemininin hareket etmesini sağlayacak kinetik sistemli yapı teknolojileri kullanılması bu yapılardan verim alınmasını sağlayacaktır. Bir stadyumu dönüştürülebilir teknolojilerin yanı sıra demonte edilebilir şekilde tasarlamak farklı mekân ve işlevde kullanıma özgürlük tanyacaktır. Bu da stadyumları, belirli bir organizasyon ya da sadece futbol maçı amacıyla inşa edilmekten kurtararak yılın her günü kentli ile etkileşim kuran yapılara dönüştürecektir. Ayrıca, yeni bir yapı inşa etmek için harcanan enerji ve kaynak tüketiminin önüne geçilerek küresel iklim değişikliğine neden olan olumsuzlukları azaltacaktır.

Bu çalışma kapsamında incelenmiş olan Vodafone Park'ın sistem odalarındaki, yüksek kalitedeki enerji ve soğutma sistemleri ve benzerlerine göre yıllık yaklaşık 2 milyon kWh enerji tasarrufu sağlayan bir altyapı kullanımı, yıl bazında yaklaşık olarak 1.100 ton sera gazı emisyonunu engellemektedir. Bu miktar; 1000 konutun yıllık toplam elektrik harcamasına ve 740 konutun yıllık elektrik harcaması sonucunda meydana gelen sera gazı miktarına eşittir (URL-38, 2017). İncelenen stadyumlardan Ankara Stadyumu inşaat aşamasında olup Gürsel Aksel Stadyumu'nda da sürdürülebilirliğe dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Tüm bu durumlar değerlendirildiğinde stadyum gibi mega yapıların inşaatı sürecinde ve sonrasında kente çevresel ve ekonomik olarak negatif etkileri bulunabileceğinden inşaatı kaçınılmaz olan bu yapılar sosyal anlamda kentlilere pozitif anlamda etkileri olacak şekilde tasarlanmalıdır.

6. Sonuç

Stadyumlar; Türkiye'nin en fazla nüfusuna sahip olan İstanbul, Ankara ve İzmir illerinden seçilmiş olup, kent ve kentlilerin yoğun şekilde etkileşimde bulunabileceği kent merkezlerindeki stadyumlar inceleme kapsamına alınmıştır. İstanbul'dan Vodafone Park, Ankara'dan Ankara Stadyumu, İzmir'den ise Gürsel Aksel Stadyumu örnek olarak incelenmiştir.

İstanbul'daki Vodafone Park Beşiktaş ilçesinde yer almakta olup kentlilerin her açıdan kolay ulaşım sağlayabileceği bir konumda bulunmaktadır. Türkiye'deki stadyumların genelinde olduğu gibi Vodafone Park da

futbol maçları kullanımı için inşa edilmiş olmasının yanı sıra konser ve defilelerin de düzenlenmesine imkân sağlayabilecek tasarıma sahiptir. Ayrıca; restoran, Beşiktaş JK Müzesi, Beşiktaş Mağazası ve Vodafone Mobil Merkezi de stadyumda hizmet veren birimlerdir. Bu işlevlerinin yanı sıra stadyumda fuar, toplantı, davet, düğün gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

Ankara Stadyumu alternatif ulaşım imkânına sahip bir konumda bulunmakta olup, yıkılan 19 Mayıs Stadyumu'nun yerine inşası başlanmış ve 2024 yılında açılması planlanmaktadır. Ankara Stadyumu'nun tasarımında yıkılan 19 Mayıs Stadyumu'nda olduğu gibi futbol haricinde spor birimleri bulunmaktadır. Stadyumda muay thai salonu, okçuluk salonu, eskrim salonu, masa tenisi salonu, atıcılık salonu, judo salonu, güreş salonu, dans salonu, karate salonu, tekvando salonu, kick boks salonu, boks salonu bulunmaktadır. Ayrıca, mağazalar ve müze olacak şekilde tasarlanmıştır.

İzmir'deki Gürsel Aksel Stadyumu kentlilerin stadyumla yoğun şekilde etkileşimde bulunabileceği Konak ilçesinde yer almaktadır. Stadyum alanı çevresinde yoğun şekilde konut yerleşimi bulunması nedeniyle kullanım sıklığını artırmak amacıyla çok amaçlı şekilde tasarlanmıştır. Stadyumda futbol maçları haricinde çocuk eğlence merkezleri, yeme-içme alanları, spor müzesi, sergi alanları ve ofis kullanımları mevcuttur. Sadece iç mekân kullanımlarıyla değil stadyumun çatısına düzenlenmiş olan yürüme parkurları ile de kentliye sosyal imkânlar sağlanmaya çalışılmıştır.

Yurt dışındaki ve spor organizasyonlarında kullanılmak için inşa edilmiş stadyum örnekleri incelendiğinde ülkemizdeki stadyum örneklerinin sürdürülebilirlik ve futbol harici kullanımlar açısından gerilerde kaldığı gözlenmektedir. Özellikle etkisini son yıllarda daha çok hissetmeye başladığımız küresel iklim değişikliğiyle birlikte on beş günde bir kullanılan yapıların sürdürülebilirliğinden bahsetmek ne yazık ki mümkün olamamaktadır.

Sosyalleşmeye imkân sağlayan durumların olması, taraftarların stadyumlara gelmelerinde etken olmaktadır (Köseoğlu & Arslan, 2015). Bu çalışma kapsamında incelenmiş olan Vodafone Park, Ankara Stadyumu ve Gürsel Aksel Stadyumu'na futbol maçı harici günlerde de kullanılmak amacıyla bazı birimler eklenmeye çalışılsa da kentlilerin dâhil olması için yeterli olamamaktadır. Hatta ülkemizdeki stadyum yapıları, sadece futbol maçlarını izlemeye gidenlerin maçtan maça kullanım imkânı bulabildiği yapılardan öteye geçememektedir. Bunun yanında, stadyum yapılarıyla etkileşime geçmemiş birçok kentlinin gözünde stadyumlar devasa heykeller olarak algılanmaktan öteye geçememektedir.

Stadyumlar, ölçeği ve işlevleriyle kenti fiziksel, sosyal, kültürel anlamda etkilemektedir. Mimari imgeleri kent peyzajının üstünde önemli güçler sağlarken, mekânsal anlamda kentsel ve kamusal içeriklerinin olması stadyumları kentin önemli yapıları haline getirmektedir. Stadyumların uluslararası etkinliklere de ev sahipliği yapması, ülkenin önem verdiği yönlerini ve mimarisini göstermesi açısından önemli yapılarıdır (Köseoğlu & Arslan, 2015). Özellikle son yıllarda kentlerdeki yapılaşma oranlarının artmasıyla birlikte kentlilerin nefes alabilecekleri, vakit geçirebilecekleri sosyal yaşam alanları azalış göstermektedir. Bu noktada, stadyumlar gibi içerisinde çok fazla işlevi barındırma potansiyeli olan yapıların tasarımları önem kazanmaktadır. Stadyumları sadece belirli günlerde maç oynanan yapılar olmaktan çıkarıp kentlinin sporun yanı sıra sanatsal ve kültürel etkinliklerde bulunacağı rekreasyon alanlarına dönüştürmek stadyumlardan daha fazla yararlanılmasını sağlayacaktır.

Bu makalede; on beş günde bir yapılan futbol karşılaşmalarına ayrılmış stadyumların futbol maçları haricinde de kullanılacak şekilde tasarlanmasına değinilerek, stadyumların hem kentliye daha çok hitap edecek yapılar olmasının hem de sürdürülebilir yapı tasarımının önemi ve gerekliliği ortaya konmuştur.

Kaynaklar

1. **Aksu, A. (2010).** Kent ve stadyum. *Antalya Stadyumunu İstiyor Paneli*, Antalya, Türkiye. Antalya İnş. Müh. Odası.
2. **Atalı, L. & Sertbaş, K. (2014).** Spor tesisleri ve alanlarının deprem sonrası afet hizmetlerine yönelik kullanımı. *Megaron*, 9(1), 14-18.
3. **Bulgurcuoğlu, A., Küçük, V., Kepoğlu, A., Yorulmazlar, M.M. & Özçalı, Ü. (2018).** The effect of physical characteristics of stadium on satisfaction levels of football spectators' age groups. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 4(11), 103-116.

4. **Coleman, D. (2010).** *The modern stadium as an urban epicenter.* Master's Thesis, Cincinnati University, Cincinnati, ABD.
5. **Fischer, D.G. (2013).** *The multi-use stadium: a proposal for the integrated, multi-use programmatic expansion of Nippert Stadium and the University of Cincinnati.* Master's Thesis, Cincinnati University, Cincinnati, ABD.
6. **Kara, S. & Gür, M. (2021).** Timsah Arena/Bursa Büyükşehir Belediye Stadyumu'na planlama kararları ve kullanıcı memnuniyeti çerçevesinden bir bakış. *International Journal of Science, Technology and Design*, 2(2), 107-140.
7. **Köseoğlu, E. & Arslan, N. (2015).** Spor etkinliklerinin mekânın kullanımını değiştirme gücü: Beşiktaş İnönü Stadyumu ve çevresi. *Mimar.ist*, 52, 74-80.
8. **Kramer, K. (2008).** *United stadium: envisioning a truly urban stadium.* Master's Thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia, ABD.
9. **Kurumak, M. (2019).** *Stadyum tasarımında ulusal/uluslararası standartlara göre seyirci mekânlarının analizi; Konya Büyükşehir Stadyumu örneği.* Master's Thesis, Necmettin Erbakan University, Konya, Türkiye.
10. **Macek, A.J. (2022).** *Stadium survival: adapting stadium sites to urban centers.* Master's Thesis, Maryland University, College Park, ABD.
11. **Mendez, S. (2010).** *Mega-event stadiums as vehicles for urban transformation: an argument for integration.* Master's Thesis, Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts, ABD.
12. **Mohamed, M.A.A. & Abu Elfadle, H.E. (2013).** Transformable architecture, a key to improve stadiums & sports buildings. *HBRC*, 1-12.
13. **Santamouris, M. (2016).** Innovating to zero the building sector in Europe: Minimising the energy consumption, eradication of the energy poverty and mitigating the local climate change. *Solar Energy*, 128, 61-94.
14. **Timmers, J.J. (2013).** *Technical feasibility of a demountable floating body for a demountable stadium.* Master's Thesis, Delft Technical University, Delft, Hollanda.
15. **URL-1, 2019,** <https://www.iklimhaber.org/gunes-icin-omuz-omuz/>.
16. **URL-2, 2015,** <https://www.altinsehiradana.com/Makale/kentsel-donusumun-yeni-rant-alani-olarak-antik-yunanlilardan-gunumuze-stadyumlar/845/>.
17. **URL-3, 2023,** <https://tr.wikipedia.org/wiki/Veltins-Arena>.
18. **URL-4, 2016,** https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g187376-d877784-Reviews-Veltins_Arena-Gelsenkirchen_North_Rhine_Westphalia.html#/media-atf/877784/218490481:p/?albumid=-160&type=0&category=-160.
19. **URL-5, 2019,** https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g187376-d877784-Reviews-Veltins_Arena-Gelsenkirchen_North_Rhine_Westphalia.html#/media-atf/877784/386035828:p/?albumid=-160&type=0&category=-160.
20. **URL-6, 2023,** http://www.yapi.com.tr/haberler/gelsenkirschen-schalke-arena-veltins-arena_95339.html.
21. **URL-7, 2013,** <https://forum.donanimhaber.com/veltins-arena--72725313-3#&gid=1&pid=32a5762cc66ff669d94ec21bf2255494-72730010>.
22. **URL-8, 2022,** https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g187376-d877784-Reviews-Veltins_Arena-Gelsenkirchen_North_Rhine_Westphalia.html#/media-atf/877784/639517540:p/?albumid=-160&type=0&category=-160.
23. **URL-9, 2023,** <https://veltins-arena.de/business/firmenevents/tagungen/>.
24. **URL-10, 2023,** <https://veltins-arena.de/events/biathlon-auf-schalke/>.
25. **URL-11, 2019,** https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g187376-d877784-Reviews-Veltins_Arena-Gelsenkirchen_North_Rhine_Westphalia.html#/media-atf/877784/370085367:p/?albumid=-160&type=0&category=-160.
26. **URL-12, 2019,** https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g187376-d877784-Reviews-Veltins_Arena-Gelsenkirchen_North_Rhine_Westphalia.html#/media-atf/877784/367820703:p/?albumid=-160&type=0&category=-160.
27. **URL-13, 2023,** <https://veltins-arena.de/business/firmenevents/weihnachtsfeier/>.
28. **URL-14, 2023,** <https://veltins-arena.de/business/messen/>.
29. **URL-15, 2023,** <https://veltins-arena.de/business/firmenevents/>.

30. URL-16, 2021, <https://www.arkitera.com/haber/katarda-nakliye-konteynerlerinden-olusan-demonte-stadyumun-yapimi-tamamlandi/>.
31. URL-17, 2022, https://www.ntv.com.tr/sporskor/katar-konteynerden-yapilan-stat-974u-tunusa-hediye ediyor, loPdCjf7_EyYH6pxVYQYiQ.
32. URL-18, 2023, <https://www.gzt.com/zpor/katar-dunya-kupasindaki-konteynerleri-turkiyeye-gonderiyor-3712148>.
33. URL-19, 2023, https://bjk.com.tr/en/vodafone_arena/.
34. URL-20, 2023, https://tr.wikipedia.org/wiki/Vodafone_Park.
35. URL-21, 2023, <https://www.arkiv.com.tr/proje/vodafone-arena/6880>.
36. URL-22, 2018, <https://www.sporx.com/futbol/ekstra/vodafone-park-shakira-konserine-hazirSXGLQ34987SXQ#sira7>.
37. URL-23, 2019, <https://www.diyaloggazetesi.com/magazin/istanbul-moda-akademisi-ogrencileri-dev-bir-defile-organizasyonuna-h71100.html>.
38. URL-24, 2023, <https://www.divan.com.tr/toplanti-davet/divan-vodafone-park-etkinlik-alanlari>.
39. URL-25, 2019, <http://www.netmimarlik.com/projeler/divan-besiktas-vodafone-arena>.
40. URL-26, 2020, <https://vodafonepark.com.tr/besiktas-jk-muzesi.html>.
41. URL-27, 2023, <https://dugunbuketi.com/fiyati/divan-vodafone-park-davet-besiktas-istanbul#&gid=1&pid=19>.
42. URL-28, 2023, <https://www.ledeca.com/tr/vodafone-canopy-led-ekran-projesi-r369>.
43. URL- 29, 2019, http://www.kyyd.org.tr/file/2019/09/TUMKAF19_dijital.pdf.
44. URL-30, 2021, <https://www.google.com/maps/place/Vodafone+Park/@41.0393954,28.9941087,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipOnmIS86xYLtltcuK9Huen2XVy-LPVf0iucyXq3!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2Fh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipOnmIS86xYLtltcuK9Huen2XVy-LPVf0iucyXq3%3Dw203-h114-k-no!7i4608!8i2592!4m7!3m6!1s0x14cab776f9715eeb:0x2cef984e492e1bd8!8m2!3d41.0393341!4d28.9945182!10e5!16s%2Fg%2F12qbrjq1>.
45. URL-31, 2023, <https://www.anadolugazete.com.tr/spor/baskan-koca-yeni-19-mayis-stadi-insaat-alanini-gezdi-109086h.htm>.
46. URL-32, 2018, <http://bkaarchitecture.com/projects-item/ankara-stadium/>.
47. URL-33, 2022, <https://www.milligazete.com.tr/haber/11198357/ihale-yine-tanidiga-gitti-ankarada-45000-kisilik-stadi-onlar-yapacak>.
48. URL-34, 2021, <https://www.raf.com.tr/goztepe-gursel-aksel-stadyumu/>.
49. URL-35, 2023, https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrsel_Aksel_Stadyumu.
50. URL- 36, 2023, <https://www.goztepe.org.tr/Kulup/Gursel-Aksel-Spor-Ve-Saglikli-Yasam-Merkezi#image-gallery-4>.
51. URL-37, 2021, <https://www.arkitera.com/proje/goztepe-gursel-aksel-stadyumu/>.
52. URL-38, 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/bilisim/vodafone-surdurulebilirlikte-55-milyon-lira-tasarruf/635848>.
53. Yalçınkaya, Ş. & Sofuoğlu, Ü. (2022). Yok olan spor yapılarının ardından kentte yıkma eylemi ve bellek: Trabzon örneği. *Planlama*, 32(1), 143-161.